

## TIFLÎ'NİN HİKÂYET'İNE CİNSELLİK ETİĞİ BAĞLAMINDA RETROSPEKTİF BİR BAKIŞ\*

Semih BİNİCİ\*\* & Derya ÖZCAN GÜLER\*\*\*

### Öz

Felsefenin bir alt dalı olan etik, hayatı doğru şekilde yaşamaya ilişkin çalışmaları ve bu bağlamda geliştirilmiş fikirleri inceleyen bir disiplin dalıdır. Günümüzde pek çok yeni sorun ve gelişme, etik perspektiflere olan gereksinimleri artırmıştır. Gereksinimler sonucunda uygulamalı etik alanları oluşmuştur. Bu uygulamalı etik alanlarından biri de cinsellik etiğidir. Cinsellik etiği, akademik ve disiplinler arası kazanımlar elde edilebilecek bir alandır ve ahlaki çatışmaları azaltabilecek olması yönüyle araştırmacılara farklı bakış açıları sunmaktadır. Cinselliğin etik bir zeminde yaşanması salt bireysel mutluluğu değil, aynı zamanda toplumsal huzuru ve hem biyolojik hem psikolojik anlamda sağlıklı ilişkilerin kurulmasını da desteklemektedir. Tıflı hikâyeleri; geleneksel halk hikâyelerine göre marjinal karakterler barındıran, toplumsal normların, etik değerlerin ve cinsellik gibi mahrem konuların ele alınışında, bu hikâyelere nazaran farklı yaklaşımları bulunan realist halk hikâyeleridir. Sözgelimi klasik halk hikâyelerinde cinsellik; çeşitli zorlukların ardından vuslatın sonunda yaşanan bir eylemken, Tıflı hikâyelerinde anlatının merkezinde yer alacak kadar yaygındır. Ayrıca cinsellik, klasik halk hikâyelerinde estetik bir üslûpla ifade edilirken Tıflı hikâyelerinde bu ifade biçimleri dahi farklılık göstermektedir. Bu çalışmada edebî etik analizi hakkında teorik bilgiler verildikten sonra cinsellik etiğinin ne olduğu ve cinsel özgürlüğe olan bakış açılarıyla Tıflı hikâyelerinden biri olan *Hikâyet* (Sansar Mustafa), cinsellik etiği bağlamında analiz edilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda cinselliği yaşama şekilleriyle ilgili, kadın ve erkeklerin farklı etik standartlara tâbî tutulduğu görülmüştür. Kadınların, normun kabul etmediği cinsel eylemlere çoğu zaman ekonomik gerekçelerle, erkeklerin ise hazcı bir bakış açısıyla yöneldiği tespit edilmiştir. Her ne sebeple olursa olsun yine de bu eylemler ahlaki normun dışında kaldığının bilincinde ve gizlilik içerisinde yürütülmektedir. Aynı zamanda metinde bu tür faaliyetlerde bulunan kadınların o dönemdeki sayılarının fazlalığı vurgulanmaktadır. Buna bağlı olarak çalışmamızda bu durumun sebepleri tartışılmıştır. Çalışmanın amacı, tek bir hikâyeden yola çıkarak toplumsal ahlaki anlayışla ilgili genellemeler yapmaktan ziyade "*Hikâyet*" metnine dönemin zihniyetinin nasıl yansıtıldığını ve dönüştüğünü cinsellik etiği bağlamında incelemektir keza farklı yönelimlerle metinde yer alan cinsellik anlayışı, metnin sonunda bir kriz çözümü yöntemi olarak heteronormatif bir yapıya dönüştürülmüştür.

**Anahtar kelimeler:** Tıflı hikâyeleri, Hikâyet (Sansar Mustafa), realist halk hikâyesi, edebî etik analizi, cinsellik etiği.

\* Bu makale, Doç. Dr. Derya ÖZCAN GÜLER danışmanlığında, Semih BİNİCİ tarafından hazırlanan "Türk Halk Anlatımlarının Lawrence Kohlberg'in Zihinsel Ahlaki Gelişim Kuramına Göre İncelenmesi" adlı doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır.

\*\* Doktora Öğrencisi, Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Uşak/Türkiye, semihbinici@outlook.com, ORCID: 0000-0002-7959-1530.

\*\*\* Doç. Dr., Uşak Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Uşak/Türkiye, derya.ozcan@usak.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5601-2199.

---

## A RETROSPECTIVE VIEW TO TIFLİ'S HİKAYET IN THE CONTEXT OF SEXUALITY ETHICS

### Abstract

Ethics, a sub-branch of philosophy, is a branch of discipline which examines the studies on living life in the right way and the ideas developed in this context. Today, many new problems and developments have increased the need for ethics perspectives. As a result of these needs, applied ethics fields have arisen. One of these applied ethical fields is sexuality ethics. Sexuality ethics is a field in which academic and interdisciplinary gains can be obtained and it offers different viewpoints to researchers in terms of reducing moral disagreements. Living sexuality on an ethical ground not only supports individual happiness but also social peace. It also supports the establishment of healthy relationships both biologically and psychologically. Tifli stories are realistic folk stories containing marginal characters compared to traditional folk stories, having different approaches in dealing with social norms, ethical values and private issues such as sexuality. For instance, in classical folk stories, sexuality is an action experienced at the end of ultimate union after various difficulties and it is expressed in a more aesthetic style, but in Tifli stories, even these forms of expression differ. In this study, after giving theoretical information about literary ethical analysis, one of the Tifli stories, *Hikâyet* (Sansar Mustafa), is analyzed in the context of sexuality ethics, with the viewpoints about sexual freedom and what sexuality ethics is. As a result of this study, it is seen that women and men are subject to different ethical standards related to the way they live sexuality. It has been determined that women often tend to sexual acts which are not accepted by the norm for economic reasons, while men tend to them with a hedonistic perspective. Whatever the reason, these actions are carried out in privacy and with the consciousness that they are outside of the moral norm. At the same time, the text takes attention to the high number of women involved in such activities at that time. Based upon this, questions about the reason of this situation are discussed in our study. The aim of the study is not to make generalizations about social moral understanding based on a single story but to examine how the mentality of the period is reflected and transformed in the story text within the context of sexuality ethics. Likewise, the understanding of sexuality, included in the text with different tendencies is transformed into a heteronormative structure as a way of crisis resolution at the end of the text.

**Keywords:** Tifli stories, *Hikâyet* (Sansar Mustafa), realist folk story, literary ethical analysis, sexuality ethics.

## Giriş

Edebiyat, ahlak felsefesi ve etiğin temellerini okuyuculara yaratıcı yöntemlerle sunan bir alandır. Edebî eserler, pek çok yönüyle incelendikleri gibi ahlaki yönüyle de incelenebilir. Etik gibi gerçek bir alanın edebiyat gibi kurgusal bir alanda uygulanması, etiğin bu alandaki yansımaları analiz etmeye olanak sağlar. Bir eserin yalnızca hoşça vakit geçirmek amacıyla okunması o eserin sosyal, kültürel ve ahlaki boyutunu görmezden gelmek olacağı için edebî etik analizi, bu görmezden gelmenin olumsuz etkilerini gidermek adına uygun bir yöntemdir.

Katı olan her şeyin buharlaşmaya<sup>1</sup> başladığı 19. yüzyıl sonlarından 20. yüzyılın başlarına doğru ivmesi yavaşlayan edebî etik analizi, Yeni Eleştiri hareketinin zayıflayarak yerini Yapıbozum hareketine bırakmasıyla etkisini yitirmiştir. Nussbaum, postmodern dönemdeki edebiyat eleştirmenlerinin insani bir meseleyi edebî analizle ilişkilendirmeye sıcak bakmadıklarını söyler. Onlara göre edebî bir metne, nasıl yaşamamız gerektiği gibi faydacı ve ihtiyaca yönelik sorgulamalarla yaklaşmak gerici bir harekettir (Nussbaum, 1990: 21). Edebî etik analizi, özellikle postmodernizmin gerçeğe şüpheyi yaklaşma ısrarını ve bu analize karşı tavrını sürdürmesine rağmen 1980'lerden sonra tekrar önem kazanan bir teori olmuştur. Bunun sebebi ise aynı dönemde yazılan eserlerde yer alan ahlaki temaların tekrarlanmasıdır (Güzel, 2022: 1308-1309).

Realist halk hikâyeleri, klasik halk hikâyelerinden farklı olarak kahramanlarını idealize etme yoluna gitmez. Olağandışı ve fantastik bir tasavvur bu hikâyelerde tamamen silinmiştir, denilemeye de geleneksel yapıdaki kadar göze çarpmaz. Sayers; hikâyelerdeki mekânların, kişi adlarının, toplu etkinliklerin tarih içinde gerçekten var olduğunu, bunun da hikâyelerin gerçek hayattan alındığı iddiasını pekiştirdiğini söyler ve metinleri biçimsel gerçeklik ve tarihsel gerçeklik ekseninde inceler (2013: 77-93). Bir metnin gerçek hayattan alınması ya da kurgusal olması, edebî etik analizi yaparken önemli bir değişken değildir. Kurgu olsun ya da olmasın bu metinler, hayatın içindeki farklı deneyimleri çok daha az maliyetle tecrübe etmeye olanak sağlar. Gregory'nin ifadesiyle "Doğduğumuz andan itibaren hikâyenin sesi, insanlığın kolektif kalp atışı gibi bize eşlik eder ve hiç kimse kurgusal karakterlerin hayatlarını ve duygularını 'deneyerek' kendini geliştirme fırsatını reddetmez" (1998: 194).

Leavis'e göre roman ve ahlak arasında güçlü bir bağ vardır. Ona göre büyük romanlar, yaşamı onaylayan, yaşamın olanaklarını araştıran ahlaki fabllardır ve ahlaki değerleri yalnızca sunmakla kalmaz, onları dramatik bir şekilde hayata geçirir (Bilan, 1976: 197-199). Leavis her ne kadar kurgunun etik açıdan incelenemesinin önünü açsa da onun, edebiyatın "ahlaklı" olması gerektiği düşüncesi 1980'lerden itibaren geçerliğini yitirir. Yeni edebî etik analizi ise edebiyatın "ahlakçı" olmasını reddederek eserlerdeki ahlaki temalar, seçimler, ikilemler gibi unsurların ahlak felsefesi temelinde tarafsız bir şekilde incelenmesi gerektiği fikrini benimsemiştir (Güzel, 2022). Edebî etik analizinin metodolojisi ile ilgili bir konsensüsün sağlanamaması ve bu alanda farklı yöntem denemeleri, etik alanın karmaşıklığı ile ilgili olabilir. Eski ve yeni edebî etik analizi ile ilgili bir yöntem karşılaştırması yapacak olursak tablo şöyle şekillenecektir:

| Özellik                     | Eski Edebî Etik Analizi                  | Yeni Edebî Etik Analizi                   |
|-----------------------------|------------------------------------------|-------------------------------------------|
| <b>Odak</b>                 | Ahlakçılık ve didaktizm                  | Objektif analiz ve ahlak felsefesi        |
| <b>Ahlak ve Estetik</b>     | Ahlak estetikten önce gelir.             | Estetik ve ahlak bir aradadır.            |
| <b>Eleştirmenlerin Rolü</b> | Ahlaki dersler çıkarmak                  | Ahlaki temaları incelemek                 |
| <b>Kuramcılar</b>           | F.R. Leavis,<br>K. Burke,<br>L. Trilling | M. Nussbaum,<br>W.C. Booth,<br>M. Gregory |

**Tablo 1:** Eski ve Yeni Edebî Etik Analizi Karşılaştırması

Gerek edebî etik analizi öncüleri Leavis, Burke, Trilling gerek yeni edebî etik analizcileri olan Nussbaum, Booth, Gregory gibi isimlerin bu alanda geliştirdiği düşünceler, tüm anlatılara uygulanabilecek bir çerçeve sunar. Sözlü kültürle aktarılan ve sonra yazıya geçirilen halk hikâyeleri de insan ilişkileri, ahlaki normlar ve yaşama rehber olabilme işlevleriyle edebî etik analiziyle incelenilecek niteliktedir. Etik analizinde çağdaş yaklaşımlardan biri olan uygulama etik ise etik felsefesinin bir alt dalıdır ve teorik etik ilkelerini pratik durumlara uygular. Tarih içinde modernitenin getirdiği karmaşık durumlar yalnızca teorik etikle analiz edilemeyecek hâle gelmiştir ve bu bağlamda tıp etiği, biyoetik, kürtaj ve ötenazi, çevre etiği, toprak etiği, siyaset etiği, eğitim etiği, cinsellik etiği gibi uygulamalı etik alanları oluşmuştur.

Cinsellik konusunun Tıflî'nin hemen her hikâyesinde işlenmesi, özellikle *Hikâyet* (Sansar Mustafa) hikâyesinde farklı cinsel kimliklerin bulunması ve ana karakterlerin cinsel tercihleriyle ilgili açık mesajların verilmesi, özellikle metnin genelinde norm olarak kabul gören cinsel kimliğin, metnin sonunda heteroseksüel bir ilişki biçimine dönüştürülmeye çalışılması, bu metne cinsellik etiği bağlamında bakmayı gerektirmiştir. Ayrıca hikâyede kadınlık ve erkeklik kimliklerinin nasıl temsil edildiği ile ilgili ipuçları, metindeki toplumsal cinsiyet anlayışı ilgili de fikirler vermektedir. Metin merkezli olan bu çalışmada Tıflî hikâyeleri hakkında genel bir bilgi verildikten sonra çalışılan hikâyenin temel noktalarını tanımlamak, önemli karakterler ve bu karakterlerin davranışlarını görmek açısından bir özet vermek faydalı olacaktır.

### 1. Tıflî Hikâyeleri ve “Hikâyet” (Sansar Mustafa Hikâyesi)

Tıflî hikâyeleri, 1850-1880 yılları arasında İstanbul'da yayımlanmıştır ve müellifleriyle ilgili neredeyse hiçbir bilgiye rastlanmamaktadır. Bu hikâyelerin konusu genellikle macera, aşk, cinsellik ve para etrafında döner. Tıflî hikâyeleri, IV. Murad devrinde İstanbul'da geçer. Padişahın kendisi ve o dönemde musahibi olan Tıflî Ahmet Çelebi de birçok hikâyede karşımıza karakter olarak çıkar. Tıflî hikâyeleriyle ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır, başta bu hikâyelerin isim babası Pertev Naili Boratav, İbn-ül-emin Mahmud Kemal İnal ve Fuad Köprülü gibi ilk araştırmacıların yanında Berna Moran, Güzin Dino gibi yakın dönem araştırmacıları da bulunmaktadır. Tıflî hikâyeleri genellikle edebiyat tarihi, halk bilimi, resim sanatı tarihi ve temaşa sanatları tarihi alanlarında çalışılmıştır; fakat David Selim Sayers'in (2013: 1-2) çalışmasına kadar bütün Tıflî hikâyelerini bir arada inceleyen bir çalışma yoktur. Sayers'in çalışmasından önce konu hakkında; Mustafa Nihat Özön (Türkçede Roman, 1936), Pertev Naili Boratav (Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, 1945), Şükrü Elçin (Kitâbî, Mensur, Realist İstanbul Halk Hikâyeleri, 1969) ve Hasan Kavruk (Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler, 1998) gibi çalışmalar yapılmıştır.

Kavruk (1988: 84); halkın yaşayış tarzı, giyim, kuşam, kadın erkek ilişkileri, toplumun sosyal bozuklukları, meslekler ve dönemin insanının düşünce tarzının bütün yönleriyle bu metinlere yansıdığını ifade eder. Gerek kamusal alan gerek özel alan bu hikâyelerde birer laboratuvar olarak karşımıza çıkar. Cinsellik, duygusallık, evlilik, kadının ve erkeğin toplumdaki yeri, ahlak anlayışı bu metinde çeşitli boyutlarıyla incelenilecek durumdadır.

“*Hikâyet*” ya da diğer adıyla “*Sansar Mustafa*” hikâyesi, belirli özellikleriyle polisiye nitelikler taşıyan Tıflî Hikâyeleri'nden biridir. Adından da anlaşılacağı üzere hikâyenin ana karakteri Sansar Mustafa ismindeki bir kabadayıdır. Bu kabadayı, IV. Murad'ın tebdil gezerken tanıştığı Ahmet isimli genci kaçıtır. Padişah, Ahmet'i birkaç defa daha görmeye gittiğinde Ahmet berber dükkânında yoktur. Durumda bir gariplik sezen padişah, Tıflî Efendi'yi bu meseleyi çözmesi için görevlendirir. Tıflî Efendi ise padişahın nedimlerinden biridir ve hikâye metnindeki betimlemelere bakılacak olursa “*akıl musahibi ve müdebbir bir âdem*”dir. Tıflî Efendi, şehirdeki tüm fahişeleri toplar ve Sansar Mustafa'yı bulana ödül vaadinde bulunur. Rukiye, bu fahişelerden biridir. Bir gün Sansar Mustafa ve Ahmet'e rastlayan Rukiye'yi Ahmet beğenir ve hep birlikte Sansar'ın yatıp kalktığı bir meyhane odasına giderler. Rukiye; onları ele verme amacını ağızından kaçırınca Sansar Mustafa tarafından öldürülür. Sansar Mustafa, cesedi satın aldığı bir sandığın içine koyar ve Boğaz'a atar.

Padişah, uykusu kaçınca dürbünle izlediği denizde bir sandık fark eder ve sandığı getirtir. İçindeki cesedi görünce, sandığı yapan kişiyi bulup, bu sandığı kime sattığını öğrenerek Sansar Mustafa'yı yakalamaya çalışırlar. Sansar Mustafa kaçmayı başarsa da Ahmet yakalanır ve padişahın

emriyle asılacaktır. Sansar Mustafa, Ahmet'i son anda celladın elinden kurtarır. Subaşı ve asesbaşı padişahın gazabından korktukları için Ahmet'in kaçtığını gizlerler ve Ahmet'in yerine ona benzeyen karakullukçulardan birini koyarlar. IV. Murad, olayı anlamaz ve zaten Ahmet'i öldürmek istese de son anda bundan vazgeçer.

Sansar Mustafa ve Ahmet, Mısır'a kaçarlar; fakat orada birkaç yıl geçirdikten sonra Ahmet'in aile özleminden dolayı geri dönerler. Bu zaman zarfında Sansar Mustafa'nın Ahmet'i kurtarması şehirde adeta bir efsaneymiş gibi anlatılır. Bir gün tekrar padişaha yakalanan Sansar Mustafa ve Ahmet, Sansar Mustafa'nın padişaha olayı etraflıca anlatmasıyla kurtulur ve padişahın uygun gördüğü kişilerle evlendirilerek onun musahibi olurlar.

## 2. Cinsellik Etiği Bağlamında Dönemin Ahlaki Panoraması

Etik ya da genel olarak ahlak konuları tartışıldığında konu başlıklarından biri şüphesiz ki cinsellik olur. Doğası gereği mahrem bir alan olduğu için cinsellik, ahlaki tartışmalarda sıklıkla odak noktasıdır; çünkü hukuk sistemleri, dinler yahut gelenekler cinselliği düzenleyen ve kontrol altına alan kurallar koymuşlardır. Bu sebeple cinsellik de ahlaki söylemlerin merkezine yerleşmiştir. Maslow'un İhtiyaçlar Piramidinde en alt basamak, bir canlının temel ihtiyaçlarını ifade etmektedir. Fizyolojik ihtiyaçlar olarak belirlenen bu basamakta cinsellik de bireyin ihtiyaç duyduğu en önemli konulardan biridir (1943: 370-396). Freud ve onun ekolündeki psikanalistlere göre cinsellik, bireyin bilinçdışı dünyasında geniş bir yer kapladığından bireyin ahlak algısı da genellikle bununla şekillenir.

Cinsellik etiği; cinselliğin değerini, amaçlarını ahlaki açıdan ve normatif bir kapsam içinde ele alır ve cinsel faaliyetler bağlamında gündeme gelen farklı ilişki türlerinin kabul edilebilirliğini veya etik meşruiyetini sorgular (Cevizci, 2016: 285). Bu ilişki türlerinin etik meşruiyeti nasıl kazandığı ya da kazanacağı ise Foucault'ya göre iktidar teorisi ile ilgilidir. Ona göre iktidar; faaliyet gösterdiği her alanda, içkin bir güç ilişkileri alanına yayılmıştır. Bu sebeple, geçmişte farklı zamanlarda siyasî ya da dinî güçlerin bazen hazları hor gören, bazen de cinselliği teşvik eden prosedürleri yürürlüğe koyarak devreye girdiğini söylemek mümkündür. Cinsellik; kadınlar ve erkekler, yönetenler ve yönetilenler arasındaki iktidar ilişkileri için bir aktarım merkezidir. Foucault'ya göre neyin cinsiyet sayıldığı karmaşık ve görünmez güçler tarafından belirlenir. Bu sebeple iktidar, cinsel arzuyu ne kadar bastırıyorsa o kadar yaratır ve aynı zamanda üretir (1978: 72-159).

Sayers, Tıflı Hikâyeleri adlı kapsamlı çalışmasında erkek-erkek (mahbup-talip) ilişkilerinin neredeyse tüm erken Tıflı hikâyelerinde bulunduğunu ve normal karşılandığını, tarihsel verilere göre hikâyelerin geçtiği dönemde aynı eğilimlerin sergilenmiş olduğunu söyler. Bu açıklamaya nostaljik bir Osmanlı dedikodusu gibi bakılmadığında Tıflı hikâyelerindeki karakterlerin sosyoseksüellik<sup>2</sup> boyutunun arka planı anlam kazanır. Penke ve Asendorph'a göre (2008) kültürel normlar ve sosyal çevre, bireylerin sosyoseksüel durumlarını etkilemektedir. Ayrıca Baumeister ve Twenge (2002) cinselliğin, toplum ve kültür tarafından düzenlendiğini belirttikleri çalışmalarında bireylerin cinsel tutumları üzerinde yönetim ve sosyal kontrol mekanizmalarının oldukça etkili olduğunu ifade ederler. Öyle ki aynı fikirler Griskevicius ve arkadaşlarının, evrimsel psikoloji nazariyesiyle hazırlamış oldukları çalışmalarında da desteklenir. Çalışmaya göre ekonomik ve sosyal iktidarsızlığın dahi, cinselliği yaşama biçimlerini etkilediği ve kısa vadeli ilişkilere yönelimi artırdığı belirtilmiştir (2011: 251-254). IV. Murad, sıkıntılı başlayan saltanatının ardından devletin gücünü yeniden tesis ederek devleti siyasî ve malî buhrandan kurtarmak için gerekli iktidarı sağlamış olsa da kendisini kabul ettirmesi dokuz yıl sürmüştür (Lamartine, 1991: 618). Bu bağlamda bir ilişki kuracak olursak Sayers'a göre IV. Murad döneminde geçen Tıflı hikâyelerinde evlilik, genellikle pek önem taşımaz ve duygulardan bağımsız yaşanır. İki hikâyeye evliliksiz, biri statü evliliğiyle biri de "aldatmaya açık" görünen bir evlilikle sonuçlanır (2013: 60). Bununla birlikte metinlerde cinsellik, daha çok evlilik dışı ve para karşılığında gerçekleşmektedir.

Barroso'ya göre cinsel özgürlük talebinin cinselliğe dinî, politik ve ahlaki herhangi bir sınırlama getirilmemesi, onun salt rızaya dayalı olması koşuluyla, özgürce yaşanabilmesiyle ilgili bir talep olarak geliştiği söylenebilir (2010: 381); fakat *Hikâyet* metninde kadınların bir toplumda fahişelik yapması, ekonomik gerekçelere dayandırılmaya çalışılmaktadır. Bir suçlunun bulunmasına yardım etmek karşılığında fahişelere ödül olarak para ve menşur<sup>3</sup> teklif ediliyor olması bunu göstermektedir. Her dönemde ahlaki açıdan incelenebilecek çeşitli sosyal sorunlar vardır. Bunlardan

birkaçı da Osmanlı toplumunda işret meclisleri adı da verilen içkili eğlence ortamlarına çağrılan kadınlar, fuhşiyata zemin hazırlayan araçlar, hatta köle ticareti kisvesi altında kadınların bedenlerini bir meta gibi satan köle tüccarlarıdır.

Oğlan eyitti, “buyur efendim, bizim arkamız sonra gelin” deyip avrat dahi gerisine dönüp bunların ardından ayrılmayıp bunlar dahi gele gele Panayot’un meyhanesine gelip art kapıdan hanımı yukarıya çıkardılar (Sayers, 2023:147).

Alıntıdan hareketle, işret meclislerine çağrılan kadınların “*art kapıdan yukarıya çıkarılması*” toplumdaki ahlaki çelişkinin fiziksel tezahürüdür. Bu kadınlardan faydalanılmakta fakat toplumun yüzeysel ahlak normlarına zarar vermemek adına bu eylem gizli saklı yapılmaktadır. Osmanlı’nın iffetsiz kadınları olarak görülen fahişeler; ahalinin ahlakını bozdukları, dinî emir ve yasaklara aykırı hareket ettikleri ithamları sebebiyle, kısıtlanmış, sürgün edilmiş ya da öldürülmüştür (Çabuk, 2020: 135) keza *Hikâyet*’teki fahişe karakterlerden biri olan Rukiye de Sansar Mustafa tarafından öldürülür. Buradaki mesele, bu tip kadınların hayatlarının sıradan şekillerde devam etmediği ile ilgili olarak verilmeye çalışılan ibret ve caydırıcılık mesajıdır. Devlet, zaman zaman bu meselede ahlaki nizamı sağlamış olsa da para karşılığı yapılan cinsel birlikteliklere tamamen engel olamamıştır. Bu durumun yansımasını metinde şu şekilde görmekteyiz:

(...) Eğer her kanginiz Sansar Mustafa’yı bulup ve yerin haber alırsa ana iki yüz altın ve hem ‘ârüftelik menşûrun eline verip gayrı beğendiği yerlerde zevk edip kimse mâni olmaz ve hem padişahımızdan küllî ihsan alıveririm’ (...) ol kadar ârûfte cemeyledi ki tabiri mümkün değil (Sayers, 2023: 146).

Sansar Mustafa ve Ahmet’in bir türlü bulunamayışı Sultan Murat’ı öfkeliendirmektedir. Tıflı Efendi, Sultan Murat’a Hacı Subaşı’dan bahseder. Hacı Subaşı, şehirdeki tüm kanlıları tanıyan biridir. Konu hakkında istişare edip Sansar Mustafa’yı nasıl bulabileceklerini düşündüklerinde Tıflı Efendi’nin aklına dönemin ahlaki panoramasına başka bir açıdan bakabileceğimiz bir fikir gelir. Ahlakın kimi zaman araçsal ve faydacı bir bakış açısıyla esnetilebildiğini gösteren bu fikir; şehirdeki arüfteleri<sup>4</sup> bir araya toplayıp içlerinden meşhur ve atak olanlarını seçerek Sansar Mustafa’yı bulmalarını sağlamak, eğer Sansar Mustafa’yı bulurlarsa da karşılığında onlara “arüftelik menşuru” ve para vermektir. Tıflı Efendi’nin bu fikri, subaşı tarafından da parlak bir fikir olarak kabul görür ve arüftelerin bir araya toplandıklarında çok fazla oldukları görülünce bu durum metinde “*tabiri mümkün değil*” diye ifade edilir. Görünürdeki değerler ve hayattaki gerçek pratikler bağlamında hikâyenin bu kısmında, fahişelerin çokluğuna şaşırma ifadesiyle toplumun gizli ve baskılanmış bir yönü, gözler önüne serilir. Anlatıcının bu şaşkınlığı gizleyememesi, hikâyeye yansıyan toplumdaki cinsellik anlayışının nasıl olduğu konusunda okura fikir verir. Burada tartışılması gereken belli başlı sorular gündeme gelmelidir:

Fahişelerin şaşılacak derecedeki varlığı, toplumsal düzendeki cinsellik anlayışı hakkında ne söyler?

Fahişelerin bu denli yaygın olması, bireylerin cinsel özgürlükleri tercih etmeleriyle mi yoksa ekonomik sistemlerin kadını başka mecralarda istihdam edememesiyle mi alakalıdır?

Metinde “*tabiri mümkün değil*” şeklindeki istihzai bakış açısıyla toplum bu bireyleri ahlaki olarak dışlarken bir yandan neden varlıklarına ihtiyaç duymaktadır?

Sayers, eserinde hem toplumun açık alanlarında hem de ev içindeki mahrem alanda bulunan kadın tiplerinin Tanzimat öncesinde kısıtlı olduğunu ve bu kadın tiplerinden ön plana çıkanların, fahişeler olduğunu söyler (2023: 52). Arüftelik menşurunun bir ödül gibi sunulmasıyla şehirde bu işi yapan kadınların bu eylemleri kaçak yollarla, izinsiz yaptıkları ve devlet eliyle kontrollü bir şekilde işlerini sürdürmelerine olanak tanınabileceği anlaşılmaktadır. Metnin tarihselliğine odaklanırsak çoğu 19. asırda kaleme alınan bu metinlerin Osmanlı’daki fuhşiyatın kamusalallaştığı dönemle paralel ilerlediğini görürüz. Doğan’a göre (2018: 244) fuhuşun bu denli fazla olmasının temel nedeni Kırım Harbi’nden Cumhuriyet’e uzanan zaman dilimindeki göç ve seferberliklerin getirisi, ülkedeki erkek nüfusun bitmek bilmeyen askerlik sürecidir. Osmanlı’da tedricen artan fuhuş sebebiyle devletin tutumu yasaklama, düzenleme ve bu mekânları kapatma şeklinde ilerlese de üzerinde mutabık olunan tutum düzenleme olmuştur. Bunun en önemli sebebi, İstanbul’un asayışı, şehirde cinsel yolla bulaşan hastalıklardan duyulan endişe ve erkeklerin sıhhat durumudur. Bu bilgilerden hareketle cinselliğin sosyal ve özel boyutlarıyla ilgili yeni bir başlık açma gereği hasıl olmuştur.

## 2.1. Cinselliğin Sosyal ve Özel Boyutları

Thiroux'ya göre (2014) cinsellik etiğinin amacına ulaşması için söz konusu etik anlayışın konularının belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla o, cinselliğin sosyal ve özel olmak üzere iki boyutunun olması gerektiğini ifade eder. Cinselliğin sosyal boyutu incelenecekse, burada cinselliğin veya seksüel konu ve sorunların başkalarına olan etkileri söz konusu olur ve bunlar cinsel etik bağlamında heteroseksüellik, homoseksüellik, cinsel özgürlük, evlilik öncesi ilişkiler gibi konulardır. Bu sosyal alan, etiği ve ahlaki normları ilgilendirdiği kadar hukuku da yakından ilgilendirir ve bu alanda etik söz konusuysa temel ilke ve değerlerin hayat, iyilik, adalet ve genelin çıkarları olduğu söylenebilir. Cinselliğin özel boyutu ise gönüllü veya cinselliğe çeşitli şekillerde rıza vermiş yetişkinler arasındaki ilişkilerle ilgilidir. Burada ise konular genellikle tek eşlilik, çok eşlilik, cinsel özgürlük gibi konulardır (Cevizci, 2016: 286).

*Hikâyet*'te eğlence kültürünün bir uzantısı olarak meyhane eğlenceleri karşımıza çıkar. Meyhane ve işret meclisi kültürü, bu metinde diğer Tıflı hikâyelerindeki kadar yer tutmasa da Sansar Mustafa'nın bir meyhanenin üst katındaki odasında konakladığını ve Ahmet'i kaçırıp buraya getirdiğini görürüz. Sansar Mustafa burada bir işret meclisi hazırlar. Rukiye ve diğer cariyeler de bu meclise katılırlar ve içki içerler. Cinsellik de bu meclisin bir uzantısı olarak sadece haz amacıyla, duygular olmaksızın yaşanır:

Rukiye Hanım, Ahmet'in boynuna el atıp Ahmet, hanımın boynuna el atıp buse-kârlıklar edip şeftali almaya başladılar. (...) Ol dem Ahmet'in sabra mecali kalmayıp hanımın uçkuruna el edip çözdü ve bacakların kaldırıp tamam işini gördü (Sayers, 2013: 148).

Metinde ortaya konulan cinsellik algısı, salt bedensel tatmin ve pragmatik bir araç olarak karşımıza çıkar. Özellikle Ahmet ve Sansar Mustafa arasındaki ilişkide cinselliğin araçsallaştırıldığı ve bir metaya dönüştürüldüğü görülmektedir. Ahmet'in Sansar Mustafa'ya "*Sekiz dokuz gündür sen benim ile zevk idüb safâ mı sürdün yâ nola şimdi bana bir 'avret sayd etsen ben de bu gice senin sâyende 'avret ile zevk eylesem olmaz mı'*" (Sayers, 2013: 147) diyerek beklentisini ifade etmesi bunun bir göstergesidir. Ayrıca bu ilişkinin yaşanması sırasında Ahmet ve Sansar Mustafa'nın arasında duygusal bir bağın olmadığı dikkat çeker. Nitekim "*Sansar, bunların böyle birbirlerine buse alıp buse verdiği görüp hemen kalkıp bir köşede bunların seyrin etmeye başladı*" (Sayers, 2013: 148). " ifadesi bu iki erkeğin arasında kıskançlık, sevgi ya da aşk gibi duygu durumlarının olmadığını göstermektedir. Burada dikkat çeken diğer bir unsur, Ahmet'in cinsel tercihlerinin heteroseksüel yönde olması; fakat çıkarları için homoseksüel alana geçmesidir. Metinde, şehirdeki fahişelerin çokluğu ile ilgili bir ahlaki yozlaşma mesajı sezdirilirken Ahmet'in yaşadığı ilişki türünün fahişelik olarak adlandırılmaması erkeklerin "ahlaktan muaf" bir zeminde değerlendirildiğini göstermektedir. Bu anlayış, metnin birçok yerinde daha görülmür.

Fahişelik yaptıkları için toplumun genel ahlakını bozduğu düşünülen kadınlar; erkekler tarafından sömürülmelerine rağmen fahişe, aşüfte, arüfte olarak adlandırılırken erkekler zen-pâre (çapkın) olarak adlandırılır. Ahmet, "zevk eylemek" isteyince Sansar Mustafa'dan kendisi için bir kadınla konuşmasını rica eder, kadınla nasıl konuşulacağını bilmeyen Sansar Mustafa, "*Bu da başka bir ilim imiş*", "*zira benim canım, zen-pârelik deyip geçme, sanatlar içinde zen-pârelik saatçilikten güçtür, her âdemin kârı değildir.*" (Sayers, 2023: 147) der. Bu ifadelerle çapkınlığın herkeste bulunmayan bir ilim olarak kabul edilerek yüceltilmesi dikkat çekicidir. Bununla birlikte Sansar Mustafa'nın kadınlarla nasıl konuşulacağını bilmemesinin arkasında hiç de örtük olmayan bir ileti vardır. Sansar Mustafa'nın Ahmet'e "*bre oğlan benim ömrümde avrat ile musâhabet edip zen-pârelik eylediğim yoktur.*" ifadesiyle bunun norm dışı bir cinsel tercih meselesi olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, Sansar Mustafa'yı bulmak için bu işte mahir, güzel ve oynak bir kadın seçmek gerekince Tıflı Efendi'nin "*vallahi, birader, benim ömrümde zen-pârelik ettiğim yoktur, anamı bile sevmem*" (Sayers, 2023: 146) cevabı yine belirli bir cinsel kimliğin rahatça ifade edilebildiğinin göstergesidir. Ahmet'in canı sıkılıp gezmek isteyince Sansar Mustafa ile Dolmabahçe'ye gezmeye gittiklerindeki detaylar da dikkate değerdir:

(...) İşte bunlardır Dolmabahçe'ye gelip seyran etmeye başladılar. Amma seyirciler, Sansar Mustafa'nın yanında oğlanı görünce cümlesi hayran oldular, amma kimin ne haddi var bir şey söylemeye, zira bu Sansar Mustafa dediğimiz yiğit, gayet şecaatli ve salabetli gürbüz yiğit idi (Sayers, 2023: 147).

Ahmet ve Sansar Mustafa arasındaki ilişkinin kamusal alanda dahi fark edilmesine rağmen görenler tarafından yargılanmaması, bu tarz ilişki dinamiklerinin anormal değil, daha ziyade özel ayrıca güçlü birinin kanatları altındaysa dokunulmaz bir durum olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir. Hikâyede farklı kişiler tarafından Sansar Mustafa'nın “şecaatli ve salabetli, gürbüz bir yiğit” şeklinde olumlu sıfatlarla betimleniyor olması, Rukiye adındaki bir fahişeyi öldürdüğü bilindiği hâlde yargılanmaması o dönemin toplumunda güçlü ve nüfuzlu figürlerin ayrıcalıklı olduklarını ve adli ya da ahlaki yaptırıma tâbi tutulmadıklarını düşündürse de hikâyedeki haz odaklı yaşam tarzı, padişah tarafından geleneksel bir uygulamayla sonlandırılıp yeniden düzenlenecek ve bu hikâyenin muhataplarına kıssadan hisse verilecektir.

## 2.2. Hazcı Gelenek ve Muhafazakâr Yaklaşım: Nikâh Yoluyla Ahlaki Düzenin İnşası

Cinselliğin üreme dışındaki diğer amacı, tıpkı günümüzdeki gibi tarihsel süreç içerisinde de cinsellikten alınan hazdır. Hazcı geleneğin cinselliğe dair bakış açısı bu hazzın doğasını, sınırlarını tanımlayarak bireysel mutluluğa nasıl ulaşılacağına aranan cevaplarla şekillenir. Hem antik hem modern filozofların bu bakış açısını zenginleştiren referansları vardır. Örneğin Platon, *Şölen* adlı eserinde bedensel hazların, gerçek güzelliğe ve iyiye ulaşmanın ilk basamağı olduğunu anlatır. “*Ladder of Love*” ya da Türkçesiyle “Aşk Merdiveni” olarak kullandığı metaforla ona göre aşkın en üst biçimine, güzel bir bedene duyulan arzu olmadan ulaşamaz (Urstad, 2010). Ayrıca geleneksel cinsel ahlaki reddeden Marquis de Sade da saygıdeğerlikten duyulan hazların ahlaki zevkler olduğunu ve bunu çok az kişinin kavrayabileceğini, cinselliğin verdiği zevki ise herkesin bildiğini ve esas bunu yapmanın doğaya karşı gelmek olduğunu belirtir (Veysal, 2005: 222). Hazcı gelenek anlayışı özellikle geleneksel toplumlarda dinî ve ahlaki normlarla çelişebilir. Bu anlayışa göre evlilik ya da üreme desteklenmez, cinsel arzular üreme yönünden uygunluğa değil fiziki güzelliğe dayanır. Muhafazakâr yaklaşım ise kadın ve erkeğin yaşadığı cinselliğe, rızaya dayalı bir şekilde evlilik çerçevesi içinde gerçekleşmişse saygı duyar ve cinselliğin haz önceliğiyle yapılmasına karşı çıkar (Cevizci, 2016: 286-288).

Tıflî Hikâyeleri incelendiğinde dönemin Osmanlı'sında bir cinsel özgürlük ortamı olduğu görülmektedir. Cevizci, uygulamalı etiğin konularından biri olan cinsellik etiğinde leh ve aleyhte argümanların sunulduğunu, cinsel özgürlüğe destek verenler olduğu gibi ona itiraz edenlerin de bulunduğunu ve bunların esas itibarıyla muhafazakârlar olduğunu belirtir. Muhafazakârların en temel argümanı geleneğe ve maneviyata verilen zararla ilgili argümandır. Bu argüman, dinî bir etik anlayışı temel almaktadır (2016: 293). Bu argümana göre Hristiyan ahlakı, sodomiye doğaya karşı bir eylem olarak tanımlar ve bu tarz eylemleri kınar. Sodomi, erkekler ya da kadınlar tarafından gerçekleştirilen ve doğaya aykırı (üreme amacı taşımayan) cinsel ilişkileri kapsayan genel bir terimdir (Mottier, 2008: 22). Yalnızca Hristiyan ahlakı değil bütün semavi dinler, sodomiye karşı çıkar ve bu eylemi gerçekleştirenleri günahkâr görür. Bu argümana, cinsel özgürlük savunucuları tarafından sunulan antitez ise “geleneksel ahlakın iki yüzü”<sup>5</sup> ile ilgilidir: Onlara göre evrensel bir ahlak anlayışı olmadığı için gelenekle ilgili sunulan argüman da doğru değildir. Belli bir cinsellik anlayışını ve ilişki biçimini” norm olarak kabul eden ahlak anlayışının sosyal ve politik olarak belirlenebildiği düşünülürse gerçekleri yok sayan iki yüzlü bir ahlak anlayışı olduğunu kabul etmek kaçınılmaz olur, zira tarihin hemen her döneminde farklı cinsel kimlikler vardır (Cevizci, 2016: 299). Osmanlı İmparatorluğu, İslami kültür ile şekillenen bir siyasi mirasın sembolüdür ve bu şekilde idealize edilmiş olan bu sembolün, norm dışında kalan cinsel tercihlerle tehdit edildiği sanılarak “kusursuz ahlak” idealine ters düşen gerçeklikleri yok saymak, objektif değildir. Zaten incelediğimiz metinde ideale ters düşen ilişki biçimleri bizâtihi padişah tarafından sonlandırılacaktır.

Muhafazakârların bir diğer argümanı ise domino etkisi argümanıdır (Thiroux, 2014). Domino etkisi argümanı, cinsel özgürlük kisvesi altında zevk ve eğlence düşkünlüğünün toplumda bir tahribata yol açacağını, kadının cinsel bir obje olarak görüleceğini ve sapkın ilişkilerin artacağını iddia eder. Bu artışla birlikte zina, fahişelik ve suç da artarak gerçek aşka, evliliğe, kadına, çocuklara ve insanlara duyulan saygı azalacaktır (Cevizci, 2016: 295).<sup>6</sup> *Hikâyet*'te de ilişkiler, evliliğe yönelen duygusal ilişkilerden çok cinsel hazları tatmin etmeye yöneliktir. Metnin başlangıcından sonuna kadar çok farklı spektrumlarda yaşanan cinsellik; bir mahbubun kaçırılmasıyla başlayan ve polisiyeye evrilen hikâyede iktidar sembolü olan ve ahlaki düzeni tesis etmeye çalışan padişahla heteronormatif bir yapıya dönüşecektir. Padişahın bir fahişenin öldürüldükten sonra subaşı ve

asesbaşını çağırarak “*bre ey nabekârlar benim zaman-i saadetimde olan işler nedir*” (Sayers, 2013: 150) diyerek hesap sorması kendi saltanatı döneminde yaşanan bu tarz adlî ya da gayriahlaki meseleleri önemseydiğini göstermektedir.

(...) asesbaşının bir cemile kızı var idi, Sultan Murad anı karakullukçuya nikâh ettirdi. Andan Sansar'ın dahi sakalın salıverdirip anı da böyle çırak edip her şeye tövbe verdi. Andan Ahmet'in bir hemşiresi var idi, anı da Sansar'a nikâh ettirdi. Andan Ahmet'in de sakalın salıverdirip ana bunlardan ziyade inamlar ve ihsanlar edip (...) kız oğlan kız cariye çırak edip Ahmet'e akd-i nikâh eyledi. Amma divanda olanlar Sultan Murad'ın bu işine cümle tahsîn ve aferin eylediler. İşte bunun üçün dahi birbiri ardınca cuma gecesi gerdek edip bunları ber-murat eyledi. Nice zaman zevküsefa ile ömür sürdüler (Sayers, 2013: 163).

Metnin sonunda padişahın bir himmeti olarak karakullukçu, asesbaşının kızı ile Sansar Mustafa, Ahmet'in kız kardeşi ile Ahmet ise “bir kız oğlan kız cariye” ile evlendirilir. Hikâyenin bu şekilde bitirilmesi rastlantısal değildir, haz peşinde koşan farklı ilişki tarzlarıyla ve karışıkları olaylarla padişaha zor zamanlar yaşatan Ahmet ve Sansar Mustafa'nın “başının bağlanması” hem onları ahlaksızlık yapmaktan koruyacak hem de bu hikâyeyi okuyan/dinleyen kişilere en doğru cinsellik anlayışının erkek-kadın arasında olması gerektiği öğütlenecektir. Ahmet ve Sansar Mustafa'ya “sünnete uygun olarak” sakal bıraktırılması, her şeyden tövbe ettirilmeleri ve dinin emir ve yasaklarına uygun bir şekilde evlilik hayatına yönlendirilmeleri bu hikâyenin bir tür ahlaki arınma mesajı vermesiyle ilgilidir. Padişahın; cinselliği aşırı ve norm dışı yaşayan bu karakterleri evlendirmesi, bireylerin cinselliğini disipline etmek ve toplumsal normlara uygun hâle getirme çabası olarak yorumlanabilir.<sup>7</sup>

### Değerlendirme ve Sonuç

Bir metnin üç farklı açıdan yorumlanabileceğini belirten Eco bu fikrini yazarın niyeti (*intentio auctoris*), okurun niyeti (*intentio lectoris*) ve metnin niyeti (*intentio operis*) olarak açılar (2023: 53-70). Bunlar içinde metnin niyetinin esas alınması gerektiğini düşündüğümüz için metin odaklı bir çalışma yapmayı uygun gördük; çünkü burada yazarın söylemeyi arzuladığı konulardan aşkın bir bilinçdışı süreçler silsilesi ve narratolojik enstrümanların devreye girmesi söz konusudur. Ahlak felsefesi ve edebî eleştirinin hibrit bir tezahürü olarak edebî etik analizi, metinleri içerdikleri ahlaki temalar çerçevesinde incelemeye olanak tanır. Edebî etik analizi ile tek amaç elbette yalnızca bir ahlaki değer metinde ne şekilde yer aldığını göstermek değildir. Edebî etik analizi ile güncel ahlaki normların benzerliği ya da farklılıkları tartışılabilir ve dönemin ahlaki bakış açısının bir hikâyeye nasıl yansıdığı belirlenebilir. Bu tür bir analizle halk hikâyelerinin toplumsal ahlaki evrimine dair önemli ipuçları elde edilebilir. Günümüzde özgürlük olarak değerlendirilen birçok olgunun geçmişte halk hikâyeleri gibi anlatılarda örtük ya da açık bir şekilde var olması ahlakın evrensel mi yoksa topluma özgü mü olduğu konusunda fikir verebilir ya da ahlakın sürekliliğine dair değerli tartışmalar başlatabilir.

Tıflı hikâyeleri, dönemin Osmanlı'sının toplumsal cinsiyet normlarının ve cinselliğe bakış açısının yansıtıldığı önemli kaynaklardır. Bu hikâyelerden biri olan *Hikâyet* ya da diğer ismiyle *Sansar Mustafa* hikâyesi, edebî etik analizi çerçevesinde cinsellik etiği bağlamında incelenmiştir. Bu incelemeyle cinselliği yaşama şekilleriyle ilgili, kadın ve erkeklerin farklı etik standartlara tâbi tutulduğu göze çarpmaktadır. Kadınların fahişelik yapması, dönemin ahlaki normlarınca onaylanmamakta, evlilik dışı ve haz amacıyla yaşanan cinsellik alenen değil gizlice yapılmaktadır. Fahişelik yapan bir kadın, bir katili yakalatmaya yardımcı olmak için seçilmiş fakat bu durum fark edilince öldürülmüştür. Katili yakalatmak amacıyla kadınların kullanılması, erkeklerin cinsellik bağlamında zaaflarının bulunduğunu ve kadınların cinselliği bir araç olarak kullanabileceğini göstermektedir. Bununla birlikte erkeklerin cinsellikle bağlantılı davranışları çapkınlık denilerek romantize edilirken kadınların bu bağlamdaki davranışları arüfeli olarak değerlendirilmektedir. Buradan hareketle cinsellik etiğinin patriyarkal algılarla şekillendiğini söylemek mümkündür. Erkeklerin mezkûr eylemleri hedonik yönüyle işlenirken kadınların bu eylemleri icra etmelerinin sebebi ekonomik boyutlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel halk hikâyelerinin çoğunda geniş bir tema olarak yer almayan cinsellik, ancak zorlu şartlar aşıldıktan sonra sevgililerin birbirlerine kavuştukları zaman gerçekleşen bir eylemdir ve estetik söylemlerle ifade edilir. *Hikâyet* metninde ise cinselliğin daha açık söylemlerle, özellikle genital organ adlarının zikredilerek ifade edildiği

görülmektedir. Metindeki cinsellik anlayışı erkek-erkek, erkek-kadın ekseninde görülürken kadın-kadın ilişkisi görülmemektedir. Erkek-erkek ilişkisinin özellikle metnin sonunda padişah tarafından heteronormatif bir yapıya dönüştürülmesi dikkat çekicidir. Bu durum toplumun yeni cinsellik algısında heteroseksüel evliliğin üstün bir norm olarak kabul edildiğini ve ahlaki düzenin ancak bu şekilde korunabileceğini düşündürmektedir. Realist halk hikâyelerinden biri olan Tıflî hikâyeleri, İstanbul'da geçen ve erkeklerin erkeklere anlattığı hikâyelerdir. Aynı zaman diliminde, Anadolu'nun başka şehirlerinde geleneksel halk hikâyeleri anlatılmaya devam etmekte ve farklı etik mesajları içermektedir. Bu sebeple sadece Tıflî hikâyeleri okunarak dönemin ahlaki anlayışıyla ilgili genellemeler yapmak yeterli değildir. Hikâyede toplumun esas normlarına ters düşen cinsel eylemler icra ediliyor diye o toplumun ahlaki değerlerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılamaz. Yalnızca metnin edebî etik analizi yapılarak o metindeki ahlaki zihniyet incelenebilir. Etik alanında yapılan çalışmalar edebî etik analizi özelinde son elli yılda tekrar popüler hâle gelmiştir. Etik alanında halk anlatıları üzerinde çalışmalar yapıyor olsa da cinsellik etiği bağlamında halk anlatılarını ele alan çalışmaların eksikliği göze çarpmaktadır. Bu yönüyle ele aldığımız çalışma; halk anlatılarının sadece toplumsal değerlerin bir aynası olarak değil, aynı zamanda cinsellik özelindeki ahlaki normların ve dönemin cinsellik algısının tarihsel ve kültürel boyutlarını anlamaya yönelik bir kaynak olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir. Çalışmamızın; halk bilimi, toplumsal cinsiyet ve etik disiplinleri arasında bir köprü kurarak bu alandaki çalışmalara katkıda bulunması amaçlanmaktadır.

### Sonnotlar

<sup>1</sup> “Katı olan her şey buharlaşıyor.” ifadesi, Marshall Berman’ın (1994) Karl Marx’ın makalesinden ilham alarak kitabına verdiği isimdir ve makineleşmeyle birlikte doğa, ahlak, cinsiyet, yaş gibi sınırların yok edildiğini ifade etmeye yöneliktir.

<sup>2</sup> Sosyoseksüellik kavramı, bireylerin duygusal bağ kurmaksızın cinsel ilişkiye girme eğilimlerini ölçmek için geliştirilmiş bir kavramdır (Penke ve Asendorph, 2008: 1113).

<sup>3</sup> Menşur, kadınların para karşılığı cinsel eylemleri yapabilmeleri için çıkarılan özel izin anlamında kullanılmıştır.

<sup>4</sup> TDK Güncel Sözlük’te aşüfte; oynak, açık seçik kadın, kokot anlamlarındadır (URL-1).

<sup>5</sup> Bu ifade, geleneğe verilen zararlar ilgili argümana karşıt olarak ileri sürülen argümanın adıdır. Öznel bir ifade olarak yazılmamıştır. Bkz. (Cevizci, 2016:299).

<sup>6</sup> Cevizci’ye göre (2016:300) domino etkisi argümanına karşı çıkanlar, Danimarka ve Hollanda gibi cinsel özgürlüğün yasalarla teminat altına alındığı ülkelerdeki cinsel suç oranının diğer ülkelere göre daha düşük olduğunu ileri sürerler. Onlara göre, cinselliğin tam dışavurumu temin edileceğinden cinsel özgürlük fırsatı sunulduğunda biyolojik sağlığın da güçleneceğine dair bir inanç vardır.

<sup>7</sup> Foucault’ya göre (2007) iktidar, cinselliği biçimlendiren bir yapıdır. Cinselliğin düzenlenmesi, biyoiktidar kavramıyla da düşünülebilir. Bireylerin bedensel pratiklerini toplumun çıkarlarına uygun hâle getirmek biyoiktidarın başvuracağı araçlardan biridir çünkü iktidar insanların bedenleri üzerinde sadece metazori eylemlerde bulunmaz. Bazen, üretken ve teşvik edici yollar da kullanır.

### Kaynaklar

BARROSO, C. (2010). “Sex and Romantic Love: Connects and Disconnects”, *Routledge Handbook of Sexuality, Health and Rights*. Routledge, London.

BAUMEISTER, R. F., & TWENGE, J. M. (2002). Cultural suppression of female sexuality. *Review of General Psychology*, 6(2), 166–203.

BERMAN, M. (1994). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, İstanbul: İletişim Yayınları.

BILAN, R. P. (1976). The Basic Concepts and Criteria of F. R. Leavis’s Novel Criticism. *NOVEL: A Forum on Fiction*, 9(3), 197–216.

CEVİZCİ, A. (2016). *Uygulamalı Etik*, İstanbul: Say Yayınları.

ÇABUK, F. (2020). Osmanlı’nın İstenmeyen Kadınları “Fahişeler”: Toplum, Devlet ve Fahişeler (1811-1919). *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(23), 133-152.

DOĞAN, C. (2018). *Dersaadet’te Fuhuş: Mekânlar, Aktörler ve Söylemler*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- ECO, U. (2023). *Yorum ve Aşırı Yorum*. çev. Kemal Atakay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- FOUCAULT, M. (1978). *The History of Sexuality*, vol. 1, An Introduction, trans. Robert Hurley, New York: Pantheon Books.
- FOUCAULT, M. (2007). *Cinselliğin Tarihi*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- GREGORY, M. W. (1998). Ethical Criticism: What It Is and Why It Matters. *Style*, 32(2), 194–220.
- GRISKEVICIUS, V vd. (2011). Environmental contingency in life history strategies: The influence of mortality and socioeconomic status on reproductive timing. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100(2), 241–254.
- GÜZEL, F. (2022). Edebi Etik Analizine İlişkin Bir Uygulama Teklifi: Karma Analiz Yöntemi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 62(2), 1308-1333.
- KAVRUK, H. (1998). *Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- LAMARTINE, A.D. (1991). *Osmanlı Tarihi*, çev. Serhat Bayram, C.2, İstanbul: Sabah Yayınları.
- MASLOW, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50, 370-396.
- MOTTIER, V. (2008). *Sexuality: a very short introduction*. Oxford: New York, Oxford University Press.
- NUSSBAUM, M. C. (1990). *Love's Knowledge: Essays on Philosophy and Literature*. New York: Oxford University Press.
- PENKE, L., & ASENDORPF, J. B. (2008). Beyond global sociosexual orientations: A more differentiated look at sociosexuality and its effects on courtship and romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95(5), 1113–1135.
- SAYERS, D.S. (2013). *Tıflı Hikâyeleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- THIROUX, J.P. (2014). *Ethics: Theory and Practice*. Boston: Pearson. Edited by Keith W. Krasemann.
- URSTAD, Kristian (2010). *Loving Socrates: The Individual and the Ladder of Love in Plato's Symposium*. Res Cogitans.

#### İnternet Kaynakları

URL-1: <https://sozluk.gov.tr/?ara=a%C5%9F%C3%BCfte> Erişim: 12.12.24